

Spiritualitás a közgazdaságtanban

avagy a 'peace & love' féle buddhista rock ideológiája

Egyszer randira mentem egy színésszel. Emlékszem, egy belvárosi teázó eldugott sarkában ültünk a párnák közt az árnyas félhomályában, és én visszatartott nevetéssel hallgattam, ahogy az aszcendenseink elemzése után roppant elképesztően meglepő módon az jött ki neki, hogy mi szexuálisan mennyire összeillünk és ez a kémia magukban a csillagokban van megírva. A kozmikus probléma ezzel csupán annyi volt, hogy én pusztán szórakozásból direkt más születési dátumot diktáltam be neki.

Emberünk az egyik legspirituálisabb egyén volt, akit valaha ismertem, de csilivili autóval járt és bevallása szerint kizárólag jellemerősítő és meditációs célokból ruházott be a fényűző, panorámás budai ingatlanra is. Zsozsónak hívtam, mert abból volt neki sok.

Akkoriban úgy gondoltam, hogy ennek a kirakat-életmódnak annyi köze lehet a kristályos önismerethez, mint egy villanyszámlának a nyugalomhoz, és képtelenség egyszerre hitelesen képviselni mindkettőt.

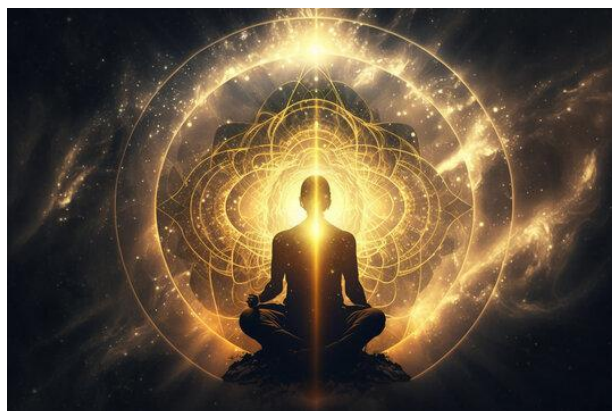
Ám egyik beszélgetésünk során a következő kérdést tette fel nekem; létezik-e a spiritualitás a közgazdaságtanban? A jólét teremti meg a belső békét, vagy épp annak hiánya fordít minket a hit felé kapaszkodóként?

A jobb kérdés ennél már csak az lenne, hogy ő vajon hol vásárolta ezt a széles látószögű, objektív gondolkodásmódra feljogosító személyiséget.

A pénz, mint hitrendszer

E két dolog összeférhetetlenségük illúziója abból fakad, hogy a spiritualitás elvileg a belső értékekről, a világgazdaság pedig a külső erőforrások elosztásáról szól — de mint egy elrontott sakktábla, ez sem ennyire fekete-fehér. A kettő szerelemgyermek egy egészen izgalmas metszet, mert már a legalapvetőbb szinten is ugyanarra épül: *hinni kell benne*. Ez mutatja, hogy még a legmaterialistább rendszer is a bizalomra és meggyőződésre épül. A pénz értéke ugyanis nem a papírban vagy a fémdarabban lakik, hanem abban a kollektív megegyezésben, hogy úgy teszünk, mintha számítana. Márpedig ha mindenki elég kitartóan hisz valamiben, abból előbb-utóbb rendszer lesz — vagy válság.

A kriptovalutákról nem is beszélve. A Bitcoin a spirituális gazdaság csúcsteljesítménye: digitális asztrálist, modern hitvallás, nem látod, nem foghatod meg, nincs kézzelfogható fedezet, csak a

remény és egy jelszó, amit ha elfelejtesz, még a karmád sem ment meg. Nem látod, nem foghatod meg, de nyugodtan rábízhatod az egzisztenciádat — mondjuk végül is más rendszerekkel is pont ezt csináljuk.

Hogyan mentjük meg a világot tibeti hangtálakkal és Excel-táblákkal? – Ha ránézünk a világ nagy vallásaira, elég gyorsan kiderül, hogy a gazdaság nem mindenhol csak pénzről és hatékonyságról szól — néha még lelkiismeret is belepofázik, ami a piacon általában nem kötelező tartozék. A kereszténység például szereti emlegetni a felelősséget meg a szolidaritást, az iszlám pedig nem finomkodik: konkrét szabályokkal nyúl bele a rendszerbe, kamatstop, újraelosztás, mintha nem bízna a „láthatatlan kézre”, hogy majd eldönti, ki mennyire érdemel megélhetést.

A buddhizmus valószínűleg már az alapfelvetésnél kísétálna a tárgyalóteremből. Nem azért, mert nem érti a gazdaságot, hanem mert túl jól érti: a probléma nem a számokban van, hanem abban, hogy soha sincs elég. A vágy csökkentése, a ragaszkodás elengedése és az egyensúly keresése áll a középpontban — ami egy olyan rendszerben, ahol a növekedés szinte vallás, finoman szólva sem piacképes gondolat. Nem több profitot akar, hanem kevesebb kapaszkodást — ami nagyjából olyan stratégia, mintha egy kaszinóban azzal próbálnál nyerni, hogy egyszerűen nem játszol.

A gazdaság így hirtelen nem csak számok játéka, hanem egy elég kényelmetlen zsonglőrmutatvány pénz, etika és emberi természet között. És hogy ez működh-e? Hát, papíron minden működik.

Ha a társadalom a létezés (belső megélést) választaná a birtoklás (felhalmozás) helyett, a világgazdaság motorja olyan elegánsan fulladna le, mint egy hidegindításos Lada télen. A túlfogyasztás nem lassulna — megsértődne és hazamenne. A spirituális szemlélet elősegíti a természeti környezet megóvását is, mivel a természeti erőforrásokat nem kizárólagos magántulajdonként kezeli, s talán ha nem érezzük magunkat különállónak a természettől, nem fogjuk pusztítani azt a profit reményében.

A Bruttó Nemzeti Boldogság bevezetése — mint Bhutánban — például azt jelentené, hogy a kormányok nem csak azt nézik, mi hoz pénzt, hanem azt is, mi nem tesz teljesen tönkre minket közben. A profit és a spiritualitás nem ellenségek, *ha a profit eszköz és nem cél.*

Arról nem is beszélve, hogy a Mesterséges Intelligencia nemsokára átveszi a logikai feladatokat, s ami megmarad az embernek, az önmaga, a jelenlét, az etikai döntéshozatal és az empátia, emígy válik majd a jövő valutájává. Ha így nézzük, a spirituális tőke mégiscsak kezd hasonlítani valamire, amit egyszer talán tényleg komolyan veszünk.

„A győztes mindent visz” dogma avagy a világmegváltás kezdőhibái

A probléma csupán, hogy a piacot nem a Csí mozgatja, hanem a félelem és a kapzsiság. Így míg a spiritualitás lényege az alázat, a gazdaságé a dominancia. A modern gazdaság a szűkösségre (nincs elég mindenki számára) épít, a spirituális gazdaságban az nyerne, aki a legkevesebbet kéri, aztán ezt próbáld meg beadni egy befektetési bankárnak. Amíg a "megvilágosodás" nem hoz legalább 15%-os éves hozamot, addig az egó marad a volánnál, a spiritualitás meg a hátsó ülésen, és még zenét se rakhat.

Így lett a dominanciára épülő emberi önérzet a jelenlegi világgazdasági modell tagadhatatlan "üzemanyaga". Belső hajtóerő, mely miatt ezek a szép spirituális elvek a gyakorlatban gyakran elvéreznek. A világgazdaság egy zéró összegű játékra épül: ha te nyersz, én veszek. A spirituális szemlélet szerint ha te nyersz, én is gazdagodom (win-win szituáció). Az egó számára viszont a győzelem csak akkor mézédés, ha van egy vesztes is, akihez képest lehet többnek lenni, látszani.

A kapitalista gazdaság tehát versengésre épül. A spiritualitás ezzel szemben pedig az egységet és az elég fogalmát tanítja. Az egónak viszont az „elég” egyenlő a láthatatlansággal vagy a kudarccal. Ha nincs kit legyőzni, az egó elveszíti a célját, mint én hétfő reggelente. Másrészt, a világgazdaság jelenleg a természet és más

emberek kontrollálásáról szól, melyet ezüstpapírba csomagolva az erőforrások kisajátításának hívunk. A spiritualitás az elfogadást és az áramlást hirdeti, az egó fél az elengedéstől, gyengeségnek éli meg. A hatalomról való lemondás a közösség javára az "én" számára öngyilkosság.

A klasszikus „alfahím” alapú üzleti kultúrában a sebezhetőség tilos, míg a spirituális alapú gazdasághoz (pl. empátia, etikus vezetés) beillene ismerni a hibákat és a sebezhetőséget. Ám az egó páncélt növeszt (pénz, luxusautó, hatalmi pozíció), hogy elrejtse a belső bizonytalanságot. Persze nem az „én” eltörlése a cél, hanem annak integrálása. Az ambíció is belőle fakad, ámde ezt a harcos energiát nem mások legyőzésére, hanem a közös problémák (pl. éhezés, környezetszennyezés) megoldására kellene fordítani.

Nézzük tehát a realitást, ha a megvilágosodás és a negyedéves profitjelentés találkozna a liftben, valószínűleg egyik sem köszönné a másiknak. A vállalkozói nárcisztikus „én” és a spiritualitás kapcsolata olyan, mint a vegán barbecue: elméletben létezik, de jól senki nem lakik igazán vele. S a csúf igazság, hogy az egó mindaddig imádja a spiritualitást, míg az csak egy újabb státuszszimbólum, de az egységélmény valahogy mindig megáll a pénztárca szélénél. Bár mi tagadás, tagadhatatlanul mulatságos volna egy olyan Wall Street, ahol a brókerek aromaterápiás olajat inhalálnak kokain helyett, és a tőzsdekrach idején nem kiugranak az ablakon, hanem közösen mantrázzák, hogy "A bőség márpedig belőlem fakad".

Az agy belső reality show-ja: Dopamin kontra Szerotonin

E két kulcsfontosságú neurotranszmitternek, a pörgés (dopamin) és a nyugalom (szerotonin) hormonjainak meglepő módon több köze van a témához, mint a bátyámnak a házimunkához, utóbbi már nem olyan meglepő módon, de hát ahány ház, annyi szokás.

A mi családukban a testvéremmel az a megbeszélte felállítás, a családi harmónia titka, hogy kettőnk közül ő az okos, én meg az idegesítő. Gergő bátyám egyébként ízig-vérig a matematika embere, így sosem nézte jó szemmel a humán és bölcsészettudományok iránti szeretetemet, de bevallása szerint mindig is tisztelte az optimizmusomat, hogy az egyik legműveltebb módját választottam az éhenhalásnak. De mivel anno pályaválasztáskor az én gazdasági helyzetem nagyjából megegyezett egy közepesen sikeres kódarabéval, nem igazán tudtam belekötni.

Gergő ma már egy könyvelőirodában tengeti a mindennapjait, átlagon felüli fizetésért, amiért átlagon felüli unalommal fizet. Ám mégis azt látom rajta, hogy ő tökéletesen elégedett és boldog így. Ez azért érdekes, mert alapvetően a gazdasági sikerek, a nagy üzletek, a növekedési mutatók *azonnali* visszacsatolást adnak az egónak, dopamin hormont termelve, míg a szerotonin inkább a spirituális fejlődés és a fenntartható gazdaság eredményeihez köthető, de ezek általában csak évtizedekben mérhetőek.

A Láthatatlan Kéz vs. A Harmadik Szem

Adam Smith legendás közgazdász szerint a piacot egy „Láthatatlan Kéz” mozgatja (kapzsiság, csak szebben hívják). A spirituális közgazdász szerint viszont ez a kéz épp egy nyugtató thai-masszázst ad a gazdaságnak, de amikor beüt a válság, a „Láthatatlan Kéz” nem áldást fog osztani, hanem pofonokat. Az egó meg ilyenkor

nem medítál, hanem rohan állami mentőcsomagért, mert a „belső béke” valahogy nem fedezi a villanyszámlát, és medítálhatsz ugyan a költségvetésre, de ezt a NAV-nak azért nehezen magyarázod el.

- Vannak tehát egyes fix gazdasági tényezők, melyeket nehezen lehet nem evilági kontextusba helyezni. Az 'infláció, mint a kollektív tudat rezgése', például szintén egy elég meredek felfogás, mert azt próbáld meg elmagyarázni a közértben, hogy a kenyér azért drágult meg, mert a búza aurája idén negatív volt. Az eladó valószínűleg nem egy mantrával fog válaszolni, hanem a biztonsági őrrrel.

A „Vonzás Törvénye” szerint például csak kívánnod kell a gazdasági sikert, de én az igazat megvallva, kevés brókert láttam még, akik kristálygömbök felett görnyedve vizualizálják a kívánt olajárfolyamot, hogy aztán valahogy az Univerzum mindig pont akkor ne hallja a kérést, amikor beüt a medvepiac. Úgy látszik, a Kozmosz ügyfélszolgálat is Indiába van kiszervezve.

'Bank az egész világ, s adós benne minden férfi'

- talán Shakespeare

Na de, öntsünk egy kis szenteltvizet a tőzsdei jelentésekre és vonatkoztassunk el attól, hogyan próbál a spiritualitás bemászni a közgazdaságtan rideg, Excel-táblás ágyába. Olyan ez a nász, mint egy szerzetes egy kaszinóban: mindenki érzi, hogy valami nem stimmel, de a remény hal meg utoljára. Kettőjük tragikus házassága jelenleg ott tart, hogy a spiritualításra folyton rányitja az ajtót a valóság, a közgazdaságtan meg próbálja beárazni a megvilágosodást. Az egó pedig ott ül közepén, és azt számolgatja, mennyi adókedvezményt kaphat, ha a cég logóját egy lótuszvirágra cseréli, ami cinikusabb, mint a Namaste felirat a világ túlsó felén éhbérért dolgozó gyerek által varrt bio-pólón. De hát a büntudat-mentességet sosem adták olcsón, és hiába, ha eladod a lelkedet, a becsület a kassza - mondá korunk nagy költője, Beton Hofi is.

A pénz tehát eszköz, a spiritualitás pedig iránytű. Ha az egyik van a másik nélkül, eltévedsz. S bár a pénz ugyan nem boldogít, mondja a megosztó mondás is, azonban szétnézve a világban látni szegényből és gazdagból is épp elég boldog, boldogtalant. Én inkább úgy fogalmaznék, hogy a pénz *lehetőség* a boldogságra. De mi tagadás, a pénz jobb, mint a szegénység. Már csak anyagi szempontból is.

Falcz Zsófia